

Nápaditá komentovaná antologie polské literatury z dílny mladých brněnských polonistů

PRZYBYLSKI, M., HORNOVÁ, M.: *Antologie polské literatury od 10. do konce 19. století*. Brno: Masarykova univerzita 2015. ISBN 978-80-210-8078-2.

Dva relativně mladí brněnští polonisté sestavili a napsali v rámci projektu Fondu rozvoje Masarykovy univerzity pěknou, dobře metodicky pojatou antologii polské literatury od 10. do konce 19. století. Jistě se nabízí, aby v tomto úspěšném díle pokračovali i antologií nejnovější polské literatury 20. a 21. století. Autoři správně již na počátku uvádějí cílovou skupinu, jíž jsou studenti nejen polonistiky, ale celé slavistiky a literární komparistiky nebo filologicko-areálových studií, neboť všude tam se frekventant může setkat s nutností vyznat se ve vývoji a hodnotách literatury nám nejbližší, když pomineme s námi geneticky ještě více spjatou literaturu slovenskou, jež však měla zvláštní, mnohem později emancipovanou vývojovou trajektorii. Polská literatura je největší západoslovanská literatura ve smyslu kvantitativní a soupeřící svou estetickou kvalitou s českou.

Kdybychom hodnoty literatury poměřovali jen udělenými Nobelovými cenami za literaturu (a to bychom vzhledem k slabé objektivitě a nadměrné politizaci tohoto udělování nedoporučovali) byla by polská literatura na čele evropského a světového vývoje, ale s poetologickými impulsy, tedy s tím – kdybychom použili zastaralého jazyka a odmítané metodologie – vlivem, by to již bylo poněkud slabší, ale je to věc názoru. Není potom divu, že prof. Jiří Horák (1884–1975), československý (to označení u něho platí dvojnásobně, není jen mechanické) literární vědec, slavista a folklorista, akademik a také náš velvyslanec v Moskvě, druhy profesor Masarykovy univerzity a v Brně předchůdce Wollmanův na stoličce slovanských literatur, později profesor Univerzity Karlovy a předseda Ústavu pro folkloristiku a etnografii ČSAV¹, ve svých brněnských a pražských přednáškách zdůrazňoval v slovanských literaturách polsko-ruskou osu jako vývojově a poetologicky stěžejní na rozdíl od Franka Wollmana, který, jak soudíme, preferoval – již vzhledem k svému školení jako žák Matiji Murka – osu západoslovansko-jihoslovanskou.

Autoři rozdělili texty opatřené dobře, koncizně napsanými komentáři do několika oddílů. Vzhledem k tomu, že nejnovějšími českými dějinami polské literatury je známá kniha Karla Krejčího z roku 1953, když nepočítáme poměrně rozsáhlý přehled Ludvíka

1 Viz naši studii POSPÍŠIL, I.: *Jiří Horák a obrysy jeho koncepce srovnávacích slovanských literatur*. In: Hlůšková, H., POSPÍŠIL, I., ZELENKOVÁ, A. (eds): *Slavista Jiří Horák v kontexte literatury a folklóru I–II*. Brno: Česká asociace slavistů, Katedra etnologie a kulturnej antropologie FiF UK Bratislava, Slavistická spoločnosť Franka Wollmana v Brně, 2012, s. 67–77. ISBN 978-80-263-0317-6.

Štěpána ze Slovníku polských spisovatelů z roku 2000, je tato antologie hutným, potřebným, dobře napsaným, zdařile komentovaným, atraktivně podaným průřezem vývojem polské literatury od jejích počátků až po modernu. Polská středověká literatura je klasifikována na ranou, vrcholnou a pozdní, vlastně až do poloviny 16. století: otázka je, zda bychom produkci 16. století měli pokládat za středověkou. Pokud jde o povahu textů, jsou to duchovní lyrika, duchovní epika, také duchovní drama, tedy literatura sakrální, náboženská, a poté pomalu vyrůstající světská produkce typu dvorské lyriky, milostných písní, resp. moralistní epika a světské drama. Samozřejmě že se tyto typy tvorby svým způsobem prolínají, ale v podstatě jsou rozlišitelné. Zde by se slušelo možná detailněji pojednat o růstu polských měst a měšťanstva jako třetího stavu, který podle některých českých historiků byl dokonce hegemonem husitské revoluce: v Polsku to však bylo jinak, je to specifické a tím se Polsko ocitá v tranzitivní sféře západní, střední a východní Evropy se slabší urbanizací. Každý pododdíl antologie obsahuje jednak kontrolní otázky, jednak slovníček klíčových pojmů.

Určitým významovým centrem antologie jsou ukázky textů polské renesance, baroka, klasicismu a osvícenství. Zde se polská literatura chová jako plnohodnotná literatura evropského Západu. Poněkud mě v předoromantickém období zarazilo spojování sentimentalismu a osvícenství s rokokem, i když je zřejmé, že ve střední Evropě šlo o jevy prolínavé, prostupující se, ale přece jen odlišné: snad je bylo možné textově výrazněji odlišit, přičemž by tu své místo našel i preromantismus a podobné jevy, pod něž bylo možné subsumovat zejména sentimentalismus. Zde právě narážíme na problém kontextuality antologie a jejích komentářů, tedy nezbytí častěji, byť stručně, budovat evropské souvislosti, nemluvě o možnosti širšího využití srovnávací česko-polské báze. Jde přece o brněnskou, českou polonistiku, nikoli o polonistiku polskou nebo jakoukoli jinou: to je právě obohacující pro naši kulturu, ale také pro polonistiku obecně, neboť to umožňuje nahlížet polskou literaturu a její jevy z jiné poetologické pozice.

Jinak řečeno: více komparatistiky, více mezislovanských, česko-polských a polsko-evropských souvislostí, byť jen ve zmínce, narážce, textové filiace nebo aluzi. To se týká i v problematice polského tzv. pozitivismu: zde by asi neměla chybět zmínka o evropském realismu a polském specifiku, směrových a mentálních proporcích polského pozitivismu. Jinak nutno ocenit, že autory uváděné texty jsou průkazné, nápaditě vybrané, neopakující stará čítanková schémata, že tu čtenář cítí dotyk polského života, ale i zvláštnosti literární tvorby, pozoruhodnosti žánrové, směrové, specifické jevy, které nemají analogie v jiných literaturách, i když se jim typologicky podobají (např. sovzdřalská/rybaltovská literatura, sarmatismus). Jinak nepoučený student může získat představu, že vše byly jevy výlučně polské, neboť tu systémově často chybí právě onen zmiňovaný širší evropský kontext: vše podstatné

v západoevropských literatúrach nejen bylo, ale také vzniklo a do Polska se specificky přenášelo. To ovšem platí i pro jiné slovanské literatury a nejen je; např. německá, jež se v moderním slova smyslu emancipovala vlastně až v 18. století zejména zásluhou hnutí Sturm und Drang a hlavně J. W. von Goetha a F. Schillera. Výklad se zastavuje na prahu moderny, která by tam však – aspoň svými dekadentními počátky – neměla chybět, pokud antologie slibuje přehled až do konce 19. století.

Antologie Michala Przybylského a Moniky Hornové je produktem mladé české polonistické generace a reflektuje její představy o literárním vývoji: svěžest výkladu, individuální přístup k výběru textů, didaktická obratnost a nálehavost, dobrá metodická úroveň z ní činí – nehledě na uvedené připomínky – dobrý učební text pro české polonisty, první zevrubnou informaci a dotyk polských textů v běhu staletí. Po dlouhém půstu v této oblasti třeba tuto v podstatě úspěšnou snahu a také generační manifestaci hodnotit jednoznačně kladně.

Ivo Pospíšil

Ruská umelecká kultúra v 20. storočí

Európske dejiny sprevádzajú odlišnosti ako následok a dôsledok zásadných spoločenských a politických zmien aj v minulom storočí. Pritom si európske národné spoločenstvá uchovávajú priestorovú aj kultúrnu blízkosť prostredníctvom areálových až medziliterárnych kontaktov, ktoré sprevádza tradícia národných zvykov a jazykov, kultúry a umenia, a tak sú napriek okolnostiam a odlišnostiam zomknuté nielen priestorom a udalosťami, ale najmä vzájomnými vzťahmi. Najskôr preto každý pohyb v európskej národnej a kultúrnej štruktúre si žiada svoje vysvetlenie, zdôvodnenie a naznačenie príčin aj následkov, ktoré ovplyvnia nielen identitu kultúrneho celku, ale rezonujú aj v ďalších národných a kultúrnych spoločenstvách kontinentu, lebo nimi, hoci aj odlišne dokážu, reagovať na globalizujúce alebo zblížujúce iniciácie práve svojou kultúrou.

Ivana a Valerij Kupkovci¹ sa ruskej kultúre, predovšetkým umeleckej literatúre upísali svojimi profesionálnymi aj osobnými väzbami. Popri literárnovednej a lingvistickej

1 Spoluautorsky pripravili *Ivana Kupková* a *Valerij Kupka* publikácie KUPKA, V., KUPKOVÁ, I.: *Slovník ruskej literatúry 11. – 20. storočia*. Bratislava: Veda, 2007; KUPKA, V., KUPKOVÁ, I.: *Krátky slovník ruskej kultúry 20. storočia*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2009; KUPKA, V., KUPKOVÁ, I.: *Ruská literatúra 18. – 21. storočia*. Bratislava: Veda, 2013; KUPKA, V., KUPKOVÁ, I.: *Slovník ruskej umeleckej kultúry 20. storočia*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, 2014.